

MOLLA HALİL ES-SİİRDÎ
VE
İKİ RİSALESİ

Er-Risâletü'l-Vad'ıyye ve Er-Risâletü'l-İstiare

Sedat AKAY

Kitabe Yayınları: 43

MOLLA HALİL ES-SİİRDÎ VE İKİ RİSALESİ
Er-Risâletü'l-Vad'îyye ve Er-Risâletü'l-İstiare

Sedat AKAY

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Editör: Halil BATUR

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Mart 2023

ISBN: 978-605-72717-4-7

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

MOLLA HALİL ES-SİİRDÎ
VE
İKİ RİSALESİ

Er-Risâletü'l-Vad'ıyye ve Er-Risâletü'l-İstiare

Sedat AKAY

Ankara 2023

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ -----	9
--------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

MOLLA HALİL ES-SİİRDÎ'NİN HAYATI,

ÖĞRENCİLERİ VE ESERLERİ -----	13
1.1. Molla Halil Es-Siirdî'nin Doğum Yeri ve Tarihi -----	13
1.2. Tahsili-----	13
1.3. Vefatı -----	15
1.4. Öğrencileri -----	15
1.5. Eserleri -----	17

İKİNCİ BÖLÜM

MOLLA HALİL ES-SİİRDÎ'NİN ER-RİSÂLETÜ'L-

VAD'İYYE'Sİ-----	23
Vad' İlmi-----	23
Er-Risâletü'l-Vad'iyye'nin Muhtevası ve Nüshaları-----	25
Er-Risâletü'l-Vad'iyye-----	27
Vad'ın Kelime ve Terim Anlamı-----	28
Vad' ın Konusu, Faydası ve Unsurları-----	30
Vad'ın Taksimi-----	31
1. Vad'-ı has-mevdu' leh has (hem vad' hem mevdu' leh özel)33	
2. Vad'-ı âmm-mevdu' leh has (vad' genel-mevdu' leh özel)-	35
Harf, İşaret İsimleri, Zamir ve Mevsûl (İlgi Zamiri)-----	38
Vad'-ı Nev'î -----	39
3. Vad'-ı âmm-mevdu' leh âmm (hem vad' hem mevdu' leh genel) -----	42
4. Genel Bir Mana İçin Özel Vad' (Vad'ı Hâss li Mevdu' lehu 'Âmm) -----	47

Cins Alem ve Cins İsim Arasındaki Fark-----	48
Mefhumu Külli Olup Cüz'î Olarak Kullanılan Kavramlar-----	49
Vad' Risalesinin Metni-----	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MOLLA HALİL ES-SİİRDÎ'NİN ER-RİSÂLETÜ'L-

İSTİARE'Sİ-----	55
İstiare-----	55
er-Risâletü's-Semerkandiyye -----	56
Şerhu'l-İsâm ale'l-Ferîde -----	58
Molla Halil es-Siirdî'nin Er-Risâletü'l-İstiare'si-----	58
Er-Risâletü'l-İstiare-----	61
Mukaddime -----	61
Risalenin Ana Konuları-----	62
Birinci İkd (Gerdanlık): İstiarenin Kısımları -----	63
Birinci Ferîde -----	63
Teşbih -----	64
Mecaz-----	65
Mecaz-ı Mürselin Alakaları -----	68
İstiare -----	70
İstiare, Teşbih ve Mecaz Arasındaki Fark -----	71
İkinci Ferîde -----	71
Üçüncü Ferîde -----	77
Dördüncü Ferîde -----	81
Beşinci Ferîde -----	84
Altıncı Ferîde-----	85
İkinci İkd (Gerdanlık): İstiare Bi'l-Kinâye veya İstiare-i Mekniyye -----	88
Birinci Ferîde-----	89
İkinci Ferîde-----	91
Üçüncü Ferîde-----	93

Dördüncü Feride-----	94
Üçüncü İkd: İstiâre Bi'l-Kinâyenin Karinesi Hakkında ----	96
Birinci Feride -----	97
İkinci Feride -----	98
Üçüncü Feride -----	99
Dördüncü Feride-----	100
Beşinci Feride-----	101
Kinaye -----	103
Risalenin Metni -----	107

KAYNAKÇA -----	115
-----------------------	------------

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ER-RİSÂLETÜ'L-VAD'İYYE VE ER-RİSÂLETÜ'L-İSTİARE'NİN MAHTUT NÜSHALARI-----	121
Er-Risâletü'l-Vad'iyye'nin Mazhar Efendi Mahtut Nüshası ---	121
Er-Risâletü'l-İstiare'nin Mazhar Efendi Mahtut Nüshası ----	127

EKLER -----	143
--------------------	------------

Ek. 1. Er-Risâletü'l-Vad'iyye'nin Basyatî Nüshasının İlk Sahifesi-----	143
Ek. 2. Er-Risâletü'l-İstiare'nin Basyatî Nüshasının İlk Sahifesi	144

ÖN SÖZ

Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla,

Yüce Allah'a hamd olsun. İki cihan güneşi efendimize, ehl-i beytine ve ashabına salat ve selam olsun.

İslam medeniyetinde toplum hayatının zembereği vazifesini gören, nice kalem ve kelim erbabı ile ilim ve irfan ehlinin yetiştiği medreselerin maarif ve kültür hayatımızda derin izler bırakan önemli katkıları olmuştur. Bu kurumlarda yetişen âlimlerin kimisi onlarca hatta yüzlerce talebe yetiştirmiş, kimileri de çok önemli eserlere imza atarak kültür ve medeniyet hayatımızın teşekkülünde öncü bir rol üstlenmişlerdir.

İşte bu âlimlerden biri olan Molla Halil es-Siirdî, ilmî kişiliği ve yazdığı eserleriyle kendi döneminde ilmî hareketliliğe ivme ve canlılık kazandırmış müstesna bir şahsiyettir. Dönemin medreseleri üzerinde, özellikle eğitim müfredatlarının yenilenmesi konusunda dönüştürücü bir etkisi olan Molla Halil es-Siirdî, telif ve derleme türü çalışmalarıyla klasik ilim geleneğine önemli katkılar sunmuştur. İlmî eserleriyle medrese ehlinin ilim ve fikir dünyalarının şekillenmesinde etkili olmuş, sosyal hayata yönelik yazdığı eserlerle de halkın dinî anlayış ve eğitimine önemli ölçüde tesir etmiştir. Osmanlı'nın son dönem telif, şerh ve hâşiye geleneğinin önemli temsilcileri arasında yer alan Molla Halil es-Siirdî, ansiklopedik bir müellif olup hemen hemen her alanla ilgili olarak kırkı aşkın eseri bulunmaktadır. Arap dili ve belagati, mantık, âdâb, münazara vb. alet ilimlerine dair eserler kaleme al-

diğı gibi; tefsir, tecvit, hadis, fıkıh, kelim ve tasavvuf gibi İslamî ilimlerin hemen hemen hepsinde eserler yazmıştır.

Elinizdeki alışma, dört bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde; *er-Risâletü'l-Vad'iyye ile er-Risâletü'l-İstiare*'nin müellifi Molla Halil es-Siirdi'nin hayatı, ilmî şahsiyeti, öğrencileri ve eserleri ile alakalı öz bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde; Molla Halil es-Siirdi'nin lafız-anlam ilişkisini konu edinen "vad" ilmi hakkında başta Adduddin el-İci'nin *Vad'* risalesi olmak üzere, birçok limin görüşlerinden istifade ederek meydana getirdiği *er-Risâletü'l-Vad'iyye* adlı eseri incelenmiştir. Bir açıdan telif bir metin iken bir açıdan da şerh özelliği taşıyan, yer yer zgn, yeni ve muhtelif bilgiler ihtiva eden bu risalenin mahtut nüshalardan faydalanılarak Arapça metni yeniden düzenlenmiş, gereken yerlerde imla işaretleri konulmuş, numaralandırma yapılımuş ve metin paragraflara ayırılımuştur. Türkçe tercümede, başlıklar vurgulanmış ve numaralandırma yapılarak konuların anlaşılması amacıyla gerekli açıklamalar yapılımuştur.

nc bölümde; Molla Halil es-Siirdi'nin, Ebu'l-Kasım es-Semerkandi'ye ait olan ve istiarenin türlerini konu edinen *er-Risâletü'l-Feride* adlı eserinin kısmen telhis edilmiş hli olan *Er-Risâletü'l-İstiare*'si incelenmiştir. *el-Feride*'deki ibarelerin arasına, başta Hatib el-Kazvini'nin, *Telhıs'l-Mifth* ve İsamuddin el-İsferyini'nin, *şerhu'l-İsâm li'l-Feride* adlı şerhi olmak üzere çeşitli eserlerden aldığı notlarla zenginleştirdiği bu eserin, mahtut nüshalardan faydalanılarak Arapça metni yeniden düzenlenmiş, gereken yerlerde imla işaretleri konulmuş, numaralandırma yapılımuş ve bu metin de paragraflara ayırılımuştur. Türkçe tercümesinin yanı sıra klasik ve

modern çalışmalardan faydalanılarak konuların anlaşılması amacıyla gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Dördüncü ve son bölümde ise karşılaştırma yapılması amacıyla *er-Risâletü'l-Vad'iyye* ile *er-Risâletü'l-İstiare*'nin birer mahtut nüshası verilmiş, ek bölümünde ise diğer nüshanın sadece ilk sayfaları çalışmaya ilave edilmiştir.

Hepimiz insanız ve hata yapmamız pek tabiidir. Dolayısıyla bu çalışmamızda da eksiklik ve yanlışlık olabileceğini peşinen kabul ediyoruz. İlim ve irfan geleneğimize mütevazı bir katkı olması niyetiyle hazırlanan bu çalışmanın faydalı olmasını dileriz. Tevfik ve başarı Allah'tandır.